

'Castellania', el periòdic de Gandesa successor d'El Llamp

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

El 28 de febrer de 1934 apareixia aquesta nova capçalera, que portava el nom històric de la comarca. Estava dirigida per Josep Fornós Benaiges, tot i que l'ànima de la publicació era el teòleg Joan Baptista Manyà.

A Gandesa, la Diada de Sant Jordi ha estat ben animada; roses i llibres, i la gent al carrer, plena i ansiosa de viure una jornada de literatura i amor a la terra. La vespra, al Palau del Castellà, es va presentar el llibre infantil 'La Creu de la Saboga' escrit per Marc Jorret i dibuixat per l'Àngels Cid. Forma part d'una col·lecció d'una dotzena de llibres que l'Ajuntament patrocina per als infants i escolars. Amb dibuixos i fantasies, inciten als xiquets i xiquetes a aprendre i estimar la nostra història, com empetit per un futur millor. «Qui perd els orígens, perd la identitat», digué Marc Jorret en el moment de la presentació.

Passejant el matí de la Diada, la gent em parava. Alguns havien llegit aquell matí la meua crònica al Diari de Tarragona, 'El Llamp' i el seu director, Manel Bardí. I em preguntaven com és que a la capçalera de 'El Llamp', apareixia «Periòdic català republicà independent de les comarques de la Castellania i el Priorat». Se'm feu llarg el passeig matinal havent-ho d'explicar! Els joves no ho coneixen i els grans ho havien oblidat.

Sobre el tema, el meu pare m'explicava que el geògraf Pau Vila, qui va decidir donar el nom a de la Terra Alta quan la Generalitat va organitzar i dividir territorialment Catalunya, va ser cridat per una comitativa gandesana formada per Manel Bardí, director de 'El Llamp', i portant la veu cantant el canonge Manyà, convidant-lo a visitar la Fontcalda. Li digueren que el nom de la nostra comarca era La Castellania. Així havia constatat als mapes i als llibres parroquials i geogràfics entre l'any 1317, fins el 1708, mesos després que les tropes castellanes i franceses ocuparen les Terres de l'Ebre per incorporar-les a la corona dels Borbons. Uns anys més tard, el 1714, van destronar la dinastia dels Habsburg i van acabar amb la independència dels catalans incorporant-nos a Espanya quan ocuparen Barcelona per la força de les armes. Amb el Decret de Nova Planta del 1717, el nom comarcal va desa-

Capçalera del periòdic 'Castellania', de l'any 1934. FOTO: ANTON MONNER

parèixer oficialment, encara que pels llibres parroquials alguns rectors continuaven usant-lo fins l'extinció de l'orde dels hospitalers l'any 1832, quan es crearen de províncies i partits judicials.

Els intel·lectuals gandesans no acceptaven el nom de Terra Alta que Pau Vila havia inventat com a contrast del famós llibre de geografia humana de l'Àngel Guimerà, encara vigent en aquells moments, l'obra teatral de 'Terra Baixa', estrenada a Madrid, l'any 1896 i traduïda a 16 idiomes. Els gandesans d'aleshores li van demanar restituir el nom real de la comarca que era La Castellania. No es va acceptar per tractar-se d'una comarca fronterera que podia induir a un lligam històric amb Castella. El motiu, doncs, d'aquest article és explicar-ho d'on prové el nom de La Castellania i el perquè del nom del nou periòdic.

L'any 1312 el rei Jaume II, induït pel rei de França i el Papa, amb la butlla Vox in excelso de Climent V, aboliren l'Orde del Temple i els territoris catalans i aragonesos els passaren a l'Orde de l'Hospital de Sant Joan i els va-

En el primer número, apareixia una nota d'aclariment sobre el nom: «El mot 'Castellania' no es refereix a les terres centrals de la Península. És el nom històric de la comarca de Gandesa»

A la premsa catalana

Al començar la publicació de "Castellania", adrecom la nostra més sentida salutació a totes les publicacions catalanes. Com aquestes, "Castellania" voldria ésser l'antena de la nostra comarca, que recollís les vibracions que sensibilitzen l'ànima dels catalans. Als que redacteu aquest periòdic, serà l'honor més estimat, si arribem a comptar-mos entre els dignes lluitadors de Catalunya, com ja ho són els qui periòdicament prediquen la paraula sacratíssima de la Pàtria, en les diverses publica-

lencians a l'Orde dels Montesa. Gandesa era la capital administrativa de la Batllia de Miravet, territoris que foren traspassats l'any 1317 als freres hospitalers, juntament amb 41 comandaments més de Catalunya i Aragó. Es donava el cas que l'única possessió hospitalera al territori era la del castell d'Amposta, dirigida pel comandador Martí Peres d'Oros. A aquest personatge, el rei Jaume II li atorgà la direcció de totes aquestes possessions temples del territori català i aragonès passades als hospitalers. Es van dividir en dues grans províncies conegudes pel Priorat de Catalunya, amb la capital a Falset i la Castellania d'Amposta amb capital a Gandesa. I així als mapes i als llibres parroquials trobem Castellania d'Amposta als antics territoris de la Batllia de Miravet. Li restava el nom d'Amposta.

Pel frere Martí Peres d'Oros, antic castellà d'aquesta població, que el 1317 traspassà la residència a Gandesa, coneguda com a Castellania d'Amposta. El castell d'Amposta, l'any 1380, fou cedit al rei Pere i incorporat a la comanda d'Ulldecona. Martí Peres va morir a

Sardenya en la seva conquesta al servei del rei Jaume, l'any 1323. El seu successor, Sanxo d'Aragó continuà tenint la residència a Gandesa com la resta de Grans Mestres fins el 1832.

En desaparèixer el periòdic 'El Llamp', el darrer número del qual es va publicar el 15 de gener del 1934, el 28 de febrer del mateix any, apareixia el nou periòdic 'Castellania', dirigit per Josep Fornós Benaiges, encara que l'ànima del rotatiu era el teòleg, Dr. Joan Bta. Manyà. L'equip de redacció el formaven Joaquim Altadill Frisac, Anton Monner Fontanet (el meu pare), Joan Antoni Monné Fontanet, Joaquim Vidal Font, Trinitari Fornós i Benaiges, Alexandre Salvadó, Tomàs Alcoverro (el pare del degà dels corresponents a Beirrut) i Jaume Salvadó Sabaté. A la capçalera del número primer, apareixia la següent nota com a aclariment del nom, que deia, «el mot Castellania no es refereix a les terres centrals de la Península. És el nom històric de la Comarca de Gandesa. L'antiga Batllia de Miravet era la cambra o dotació especial del Gran Castellà d'Emposta i per això obtingué el nom antononàstic de Castellania».

El nou periòdic tingué una curta vida. Començaren per aquelles dates els tristos preludis que havien de concloure amb el cop d'estat del general Franco. Les nostres comarques vivien moments difícils i controvertits entre les dretes dominades per cacics terratinents, que gens s'entien amb els republicans catalanistes i menys encara amb els pagesos que els conreen les propietats, amb el crit generalitzat de «la terra pel qui la treballa». La Llei de Conreus decretada pel Parlament de Catalunya va tensar encara més els enfrontaments.

'La Castellania' seguia publicant-se amb articles de qualitat com eren els de Bladé Desumvila, els del Dr. Fornós, Joaquim Vidal, Anton Monner i Tomàs Alcoverro. Malauradament la incomprensió entre l'ajuntament i els redactors feu callar per sempre més el magnífic periòdic, continuador de 'El Llamp'.